

המשל הזה

מים ראשונים: שלושה ספרים חיבר שלמה הוא קהלת, עפ"י מסורת חז"ל: שיר השירים, משלי וקהלת. הראשון נקרא בשבת המועד פסח והאחרון בשבת המועד סוכות (כמנהג האשכנזים). האמצעי, משלי, ספוג במאות ואלפי מדרשים שנשענים על פסוקיו וגם שיר השירים שמדבר במשלוח ומשלים הוא מעין 'משל', כפי שנראה להלן. לפיכך, החלטנו להקדיש את הדף לשבת המועד פסח השתא לרעיון המשל ולזכות אולי אגב כך את ספר משלי. נושא המשל והשימוש באמצעי זה בדרשות חז"ל הוא 'רחב מיני ים' (עפ"י איוב יא ט) וכבר דרשו וחקרו בו רבים וטובים. אין ספק שניכרת בו גם השפעת תרבויות שכנות. ואנו רק נלקט 'עמיר כמלוא פי טלה' (עפ"י מסכת שבת פרק ז משנה ד). הנה כבר השתמשנו בשני דימויים שגם הם סוג של משל.

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א סימן ח – שלמה וחכמת המשל

"שיר השירים" זהו שאמר הכתוב: "וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קְהֵלֶת חָכָם" (קהלת יב ט). אילו אדם אחר אמרו, היית צריך לכופ אַזְנִיךָ ולשמוע הדברים האלה; ויותר - שאמרו שלמה. ואילו מדעתו אמרו היית צריך לְכוּף אַזְנִיךָ ולשמעם; ויותר - שאמרו ברוח הקודש. "וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קְהֵלֶת חָכָם עוֹד לְמַד דַּעַת אֶת הָעַם וְאַזְוֹן וְחָקֵר תִּקְוֹן מְשָׁלִים הַרְבֵּה" (שם) - וְאַזְוֹן דְּבָרֵי תוֹרָה וְחָקֵר דְּבָרֵי תוֹרָה, עֲשֵׂה אֲזַנִּים לְתוֹרָה. וְאֵת מוֹצֵא שַׁעַד שְׁלֵמָה, לֹא הִיָּתָה דוּגְמָא.¹

רב נחמן [אמר] תרתין.² רב נחמן אמר: לפלטין גדולה³ שהיו בה פתחים הרבה וכל שהיה נכנס בתוכה היה טועה מדרך הפתח. בא פקח אחד ונטל הפקעת ותלאה דרך הפתח; היו הכל נכנסים ויוצאים דרך הפקעת.⁴ כך, עד שלא עמד שלמה לא היה אדם יכול להשכיל דברי תורה. וכיון שעמד שלמה, התחילו הכל סוברין תורה. רב נחמן [אמר] לישנא חורי:⁵ לחורשא של קנים ולא היה אדם יכול להיכנס בה. ובא פקח אחד ונטל את המגל וְפָסַח. התחילו הכל נכנסין דרך הפְּסוּחַ ויוצאין.⁶ כך שלמה.⁷

א"ר יוסי: לקופה גדולה מלאה פירות ולא היה לה אוזן⁸ ולא היתה יכולה להיטלטל, ובא פקח אחד ועשה לה אזנים והתחילה להיטלטל ע"י אזנים.⁹ כך, עד שלא עמד שלמה לא היה אדם יכול להשכיל דברי תורה, וכיון שעמד שלמה התחילו הכל סוברין תורה. א"ר שילא: לקיתון גדול שהוא מלא רותחין ולא היה לו אוזן להיטלטל ובא אחד ועשה לו אוזן והתחיל להיטלטל ע"י אוזנו. א"ר חנינא: לבאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה צוננין ומתוקים וטובים ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה. בא אדם אחד וְסָפַק לה חבל בחבל משיחא במשיחא

¹ עד שלמה לא השתמשו במתודיקה של "דוגמא", היינו בטכניקת המשל. שלמה הוא קהלת הוא אבי מתודת המשלים, עפ"י דרשה זו. האמנם? בסקירה להלן נראה שאולי היו מי שהקדימו את שלמה, אבל הוא שעשה שימוש מרבי וכולט באמצעי ספרותי-דרשני זה. ראה גם הפסוקים במלכים א פרק ה על חכמת שלמה ובהם הפסוק: "וַיִּזְדַּבֵּר שְׁלֵשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְף". נצא למסע המשל במקרא ובמדרשים שעליו.

² שני דברים, שתי דרשות, אמר רב נחמן. נראה אותם להלן.

³ משל לפלטין גדולה. במדרשי חז"ל רבים המביאים משלים, חסרה המילה: "משל" בפתחה ("מתלא" בארמית). אחרים לעומת זאת, פותחים בשאלה: "משל למה הדבר דומה" (דומה = דוגמא לעיל). כאן, במשל על המשל, חסרה המילה "משל" בפתחה.

⁴ נראה שבמשל זה שאלו חז"ל את הרעיון מאגדת המבוך (Labyrinth) שבמיתולוגיה היוונית.

⁵ לשון אחרת. זו הדרשה השנייה של רב נחמן.

⁶ אפשר שגם דימוי זה לקוח מהספרות הכללית וכל היודע דבר אודותיו, אנה יודיענו.

⁷ כך עשה שלמה. מה בדיוק עשה שלמה? מה הנמשל במשל של הפקעת והכיסוח? התשובה תבוא בהמשך, בעצם המצאת מתודת המשל. זה משל על המשל שאין צורך להסביר בו את הנמשל.

⁸ ידיות לתפוס בהם את הקופה. ראה הידיות בכדים בחלקם העליון שעשויים כמו אוזניים. ויש מלמדים שהיו תופסים את הילדים באוזניים ויש שעושים אוזניים לדפי הספרים המודפסים ... שניהם אינם המאזניים לתורה הרצויים.

⁹ הביטוי "אזניים לתורה" שאיתו פתח המדרש, מקבל כאן משמעות כפולה. אוזניים לתורה כדבר שאיתו אפשר "לתפוס" את התורה ולגבש בעזרתו מתודה של לימוד והבנה, אך גם במשמעות הפשוטה של הקשבה: "לכוף את אזניך ולשמוע את הדברים", כפי שפתח המדרש. ראה גם "עשה אזנך כאפרכסת" בגמרא חגיגה ג ע"ב. אוזניים למלמד ואוזניים לתלמיד. ראה עוד בגמרא שבת ששלמה גזר על נטילת ידיים ורש"י שם: "שעשה אזנים לתורה, כלומר סייג והרחקה ככפיפה זו שנוטלין אותה באזנים ואין נוגעין בה". והיום עושים נטלא לנטילת ידיים עם אזניים.

ודלה ממנה ושתה. התחילו הכל דולין ושותין.¹⁰ כך, מדבר לדבר, ממשל למשל, עמד שלמה על סודה של תורה, דכתיב: "משלי שלמה בן דוד מלך ישראל" (משלי א א) - ע"י משלותיו של שלמה עמד על דברי תורה.¹¹ ורבנן אמרין: אל יהי המשל הזה קל בעיניך, שע"י המשל הזה אדם יכול לעמוד בדברי תורה. משל למלך¹² שאֵבד זהב מביתו או מרגליות טובה, לא ע"י פתילה כאיסור הוא מוצא אותה: כך המשל הזה לא יהיה קל בעיניך, שע"י המשל אדם עומד על דברי תורה. תדע לך שהוא כן שהרי שלמה ע"י המשל הזה עמד על דקדוקיה של תורה. א"ר יודן: ללמדך שכל מי שהוא אומר דברי תורה ברבים, זוכה שתשרה רוח הקדש עליו. וממי אתה למד? משלמה, שע"י שאמר דברי תורה ברבים זכה ששרתה עליו רוח הקודש ואמר שלשה ספרים: משלי, קהלת ושיר השירים.¹³

רש"י שיר השירים פרק א פסוק א הקדמה – רובד המשל והנמשל

"אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי" (תהלים סב יב), מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו. ואף על פי שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא, צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה.¹⁴

מסכת סנהדרין דף צב עמוד ב – מתי יחזקאל, משל?

דתינא, רבי אליעזר אומר: מתיים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם, ואמרו שירה ומתו. מה שירה אמרו? ה' ממית בצדק ומחיה ברחמים. רבי יהושע אומר: שירה זו אמרו: "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל". רבי יהודה אומר: אמת משל היה. אמר לו רבי נחמיה: אם אמת - למה משל, ואם משל - למה אמת? אלא: באמת משל היה.¹⁵

שופטים פרק ט פסוקים ז-טו – משל/נאום יתום

וַיִּגְדּוּ לְיֹתֵם וַיִּלְךְ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הַר גְּרִזִים וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמָעוּ אֵלַי בְּעָלֵי שְׂכָם וַיִּשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים: הַלּוֹךְ הִלְכוּ הָעַצִּים לְמִשְׁחַם עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ וַיֹּאמְרוּ לַיָּתִים מַלְכָּה עָלֵינוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיָּתִים הִחַדְלָתִי אֶת דְּשָׁנֵי אֲשֶׁר בִּי וַיִּכְבְּדוּ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהִלְכָתִי לְנוּעַ עַל הָעַצִּים: וַיֹּאמְרוּ הָעַצִּים לַתְּאֵנָה לְכִי אֶת מְלָכִי עָלֵינוּ: וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתְּאֵנָה הִחַדְלָתִי אֶת מִתְקִי וְאֶת תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה וְהִלְכָתִי לְנוּעַ עַל הָעַצִּים: וַיֹּאמְרוּ הָעַצִּים לְגַפְּנוֹ לְכִי אֶת מְלָכִי עָלֵינוּ: וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגַּפְּנוֹ הִחַדְלָתִי אֶת תִּירוּשֵׁי הַמִּשְׁמַחַם אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהִלְכָתִי לְנוּעַ עַל הָעַצִּים: וַיֹּאמְרוּ כֹל

¹⁰ ראה דימוי החבל והמשיחה גם בנאום יהודה בתחילת פרשת ויגש, על בסיס פסוק במשלי. בראשית רבה צג ד: "ויגש אליו יהודה, כתיב: מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונות ידלנה (משלי כ ה) - לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה. בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה. התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא אז יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו". (בדברינו [היו דבריו של יהודה נראים לכל צד](#)). ובדברים רבה על הפסוק: "לא נפלאות היא ממך ולא רחוקה היא", נמצא המשל של סולם שבונים אותו ועולים בו שלב אחרי שלב.

¹¹ ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) קהלת יב ט שהחידוש של שלמה הוא ההבנה של דבר מתוך דבר והמדרש: "שלא היה אדם יכול להנות ולסבור בדברי תורה כל עיקר, עד שעמד שלמה לסבור ולהגות בדברי תורה ונתן דרך ופתח למשכילים ולמבינים להבין דבר מתוך דבר ומדרש ממדרש, והכל לקחו דרך לדרוש פסוקי התורה". ובמדרש זוטא - קהלת (בובר) קהלת ו ט: "טוב מראה עיניים - טוב מי שהוא סובר תלמודו, ממי שהוא שונה והולך". המשל כאמצעי הסבר, מצטרף למדות בהן נדרשת התורה.

¹² משל על המשל. רוצה אתה להבין מה כוחו וערכו של המשל? אמשול לך משל על זה: משל למלך שאיבד זהב מביתו וכו'.

¹³ ועוד משל מצאנו במדרש שיר השירים רבה סימן אחד קודם: "משלו משל למה הדבר דומה? לחבית שהיא מלאה אבנים טובות ומרגליות ומוקפת צמיד פתיל והיא נתונה בזוית אחת ואין אדם יודע מה בתוכה. בא אחד ופנה אותה וידעו הכל מה בתוכה. כך לבו של שלמה היה מלא חכמה ולא היה יודע אדם מה בתוכה כיון ששרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים ידעו הכל חכמתו".

¹⁴ מכל פירושויו לספרי המקרא (ולתלמוד), לא בחר רש"י לכתוב הקדמה אלא לספר שיר השירים, כנראה בשל הצורך להסביר את רובד המשל (הדוגמא) ורובד הנמשל (הדבר עצמו, המטרה) שבספר. ראה גם הקדמת אבן עזרא לשיר השירים שבה גם הוא מדגיש את מוטיב המשל: "זה הספר נכבד וכולו מחמדים ואין בכל שירי שלמה המלך חמשה ואלף כמוהו ... וחלילה חלילה להיות שיר השירים בדברי חשק כי אם על דרך משל. ולולי גודל מעלתו לא נכתב בסוד כתבי הקדש". וכבר הארכנו לדון בהקדמות אלה ואחרים לספר שיר השירים בדברינו [הקדמות לשיר השירים](#), וכאן לא באנו אלא להצדיק את החלטתנו לדון בנושא המשל בשיר השירים ולא דווקא בספר משלי (שאיננו נקרא בציבור).

¹⁵ לפני שנעבור, סוף סוף, למשלים עצמם, אי אפשר שלא להביא 'דרשה קטנה' זו. רבי יהודה דורש על מתיים שהחיה יחזקאל בחזון העצמות היבשות, שהוא אחד מהמקורות לתחיית המתים שם בתחילת פרק חלק בסנהדרין, ומסיים בקביעה: אמת, משל היה. בא ר' נחמיה ושואל: הכיצד זה אמת משל היה? הרי אם זו אמת ואכן קמו מתי יחזקאל, אין זה משל. ואם זה רק משל, אין זה אמת עובדתית ועוד חזון למועד. עונה הגמרא (בשמו של רבי יהודה): אמת, זה רק משל. מה שנקרא 'משל באמת' ומה שמכנים החסידים בסיפורים בדגש חזק: מעשה שהיה כך היה! ואנו בני דור הפוסט נאמר: למשל יש את האמת שלו.

העצים אל האטד לך אתה מלך עלינו: ויאמר האטד אל העצים אם באמת אתם משחים אתי למלך עליכם באו חסו בצלי ואם אין תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הקלנון: ¹⁶

שמואל ב פרק יב פסוקים א-ז – משל כבשת הרש

וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחת אחד עשיר ואחד ראש: לעשיר היה צאן ויבקר הרבה מאד: ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשקב ותהי לו כבת: ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקר לעשות לארם הבא לו ויקח את כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו: ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן חי ה' כי בן מות האיש העשה זאת: ואת הכבשה שלם ארבעתים יקב אשר עשה את הדבר הזה ועל אשר לא חמל: ויאמר נתן אל דוד אתה האיש... ¹⁷

ישעיהו פרק ה פסוקים א-ד – כרם בקרן בן שמן

אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו פרם היה לידידי בקרן בן שמן: ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שרק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשות ענבים ויעש באשים: ועתה יושב רוישלם ואיש יהודה שפטו נא ביני וביני פרמי: מה לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו מדוע קויתי לעשות ענבים ויעש באשים: ¹⁸

יחזקאל פרק יז - משל הנשר ומשל הארז ¹⁹

ויהי דבר ה' אלי לאמר: בן אדם חוד חידה ומשל משל אל בית ישראל: ואמרתי כה אמר אדני ה' הנשך הגדול גדול הכנפים ארץ האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה בא אל הקלנון ויקח את צמרת הארז: את ראש יניקותיו קטף ויביאהו אל ארץ פנעו בעיר רכלים שמו: ויקח מזרע הארץ ויתנהו בשדה זרע קח על מים רבים צפצפה שמו: ויצמח ויהי לגפן סרחת שפלת קומה לפנות דליותיו אליו ושרשיו תחתיו יהיו ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח

¹⁶ יתם הוא השריד (הבן) שנותר מבני גדעון אחרי שאבימלך, בן פילגשו של גדעון משכם, הרג את כל אחיו וכתב ברית עם בעלי שכם. יתם עולה להר גריזים המשקיף על שכם ונושא משם את נאום/משל האטד. וגם מסביר, למי שאולי לא הבין, את הנמשל: "ואם אין תצא אש מאבימלך ותאכל את בעלי שכם ואת בית מלוא ותצא אש מבעלי שכם ומבית מלוא ותאכל את אבימלך". משל זה הוא אולי המשל המלא הראשון בתנ"ך, אם לא נחשיב משלים שהם מסוג נבואות או חזון, כגון זה של בלעם: "וישא משלו ויאמר". ראה ילקוט שמעוני שופטים רמז סה על משל זה: "ולמה עמד על הר גריזים וקלל, ולא נתנו הקללות אלא על הר עיבל? אלא כך אמר: אתם הכותים עתידים לומר הר גריזים שלנו הוא ששם נתנו הברכות ואינם יודעים ששם נתנו הקללות, שהרי עומדים על הר עיבל ומקללים, למי היו מקללים לא לאלו שהיו כנגדו? נמצאו הקללות באו על הר גריזים, והברכות על הר עיבל, לפיכך אמר יתם איני מקללם אלא על הר גריזים. התחיל אמר: הלוך הלכו העצים, אמר ר' מנשיא: משל הם הדברים הללו: הלוך הלכו העצים אלו ישראל, ויאמרו לזית מלכה עלינו זה עתניאל בן קנז, שהיה משבט יהודה, שנאמר: זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, ומה אמר לו עתניאל החדלתי את דשני, הלכו אצל דבורה ויאמרו לתאנה מלכי עלינו החדלתי את מתקי, ותשר דבורה, ויאמרו לגפן זה גדעון, משול בנו גם אתה, אמר להם החדלתי את תירושי, לא אמשול אני בכם, ויאמרו העצים לאטד לך אתה מלך עלינו זה אבימלך, כשם שאטד אילן סרק וכולו קוצים, כך אבימלך לא היו לו מעשים טובים".

¹⁷ נראה שמכל המשלים, משל זה איננו רק 'החזק' מכולם בשל עוצמתו המוסרית, אלא גם בהיבט הספרותי והפסיכולוגי שנתן הנביא הצליח באמצעות המשל לגרום לדוד להוציא את משפטו על אותו האיש וממילא על עצמו – הוא הנמשל. רבו הסיפוריות של חז"ל והפרשנים על דוד שנכנס למסורת כמשיח העתידי ('כל האומר דוד חטא איננו אלא טועה', שבת נו ע"א) ועל האופן שנסלח לו וניגוד לשאול: "שאל באחת - ועלתה לו, דוד בשתים - ולא עלתה לו" (יומא כב ע"ב). אך לא נחסכו מדוד גם ביקורות קשות. ראה גמרא יומא כב ע"ב: "ואת הכבשה ישלם ארבעתים - ילד, אמנון, תמר, ואבשלום". ושלמה בעל המשלים הוא החמישי, הבן השני של בת שבע ודוד (תשלומי ארבעה וחמישה...). ראה גם ספרי דברים פסקא כו: "כל פורעניות שהיו באות על דוד היו מכופלות שנאמר: ואת הכבשה ישלם ארבעתים, רבי חנינה אומר: ארבעתים - ששה עשר". ובמדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ג: "ואת הכבשה ישלם ארבעתים - אמר ר' יהודה בר חנינא: אמר ליה הקב"ה: לדוד אתה ניאפת אחת, שש עשרה ניאפות יבואו לך, אתה רצחת אחת, שש עשרה נרצחות יבואו לך, ארבעתים ארבעה על ארבעה". הכוונה לפלגשי דוד שאבשלום, הוא אחד מתשלומי הארבעים, חילל וכנראה גם הרג (שמואל ב פרק טז). והקשה מכולם במדבר רבה כג יג על הפסוק: "אשר עשה לי יואב בן צרויה". ראה שם מה עשה יואב לדוד שבגיננו היה צריך למות. בדברינו [לאחוז בקרנות המזבח](#) בפרשת משפטים.

¹⁸ משל ידוע בישיעיהו הוא משל הכרם בקרן בן שמן. הנמשל כאן הוא פשוט וברור והנביא לא מותיר לנו להסתפק מי הוא הכרם שעליו מדובר: "כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו ויקו למשפט ויהנה משפח לצדקה ויהנה צעקה". אבל חז"ל בנו משל על המשל כשדרשו שהכרם במשל של ישעיהו איננו כרם במובן הרגיל, אלא מחילות השיתין תחת מקום המקדש. ראה גמרא סוכה מט ע"א: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שיתין מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר: חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן. חמוקי ירכיך - אלו השיתין, כמו חלאים - שמחוללין ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן - זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה... תניא, רבי יוסי אומר: שיתין מחוללין ויורדין עד תהום, שנאמר: ואשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן שמן. ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שרק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו. ויטעהו שרק - זה בית המקדש, ויבן מגדל בתוכו - זה מזבח, וגם יקב חצב בו - אלו השיתין". וכבר הזכרנו במקצת את השיתין המופלאים בדברינו [מעשה שמים ומעשה בשר ודם](#) בפרשת בראשית ובדברינו [שלום בין איש לאשתו](#) בפרשת נשא ועוד.

¹⁹ מוטיב המשל חוזר מספר פעמים בספר יחזקאל, ראה שם פרק יב פסוק כב: "בן אדם מה המשל הזה לכם על אדמת ישראל לאמר יארכו הימים ואבד כל חזון" - שם "משל" הוא נבואה. ובפרק יח פסוק ב: "מה לכם אתם משלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בסר ושני הבנים תקהינה". עד שהעם מתלונן עליו והוא פונה לקב"ה בפרק כא פסוק ה: "ויאמר אהה אדני ה' המה אמרים לי הלא ממשל משלים הוא". אבל משל הנשר והארז הוא ללא ספק המרכזי בספר.

פארות: ויהי נשך אחד גדול גדול כנפים ורב נוצה והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו ודליותיו שלחה לו להשקות אותה מערגות מטעה: אל שדה טוב אל מים רבים היא שתולה לעשות ענף ולשאת פרי להיות לגפן אדירת: 20. .... כה אמר אדני ה' ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי מראש ינקותיו רך אקטוף ושתלתי אני על הר גבה ותלול: בהר מרום שראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף בצל דליותיו ותשכנה: וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלתי עץ גבה הגבהתי עץ שפל הובשתי עץ לח והפרחתי עץ יבש אני ה' דברתי ועשיתי: 21.

דניאל פרק ח פסוקים א-ז – משל האיל וצפיר העזים

בשנת שלוש למלכות בלאשצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה: ואראה בחזון ויהי בראתי ואני בשישן הבירה אשר בעילם המדינה ואראה בחזון ואני הייתי על אוכל אולי: ואשא עיני ואראה והנה איל אחד עמד לפני האבל ולו קרנים והקרנים גבהות והאחת גבהה מן השנית והגבהה עלה באחרונה: ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצנו והגדיל: ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו: ובא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עמד לפני האבל וקרץ אליו בחמת כחו: וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמד לפניו וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו: 22.

שבת שלום וחג שמח

מחלקי המים

מים אחרונים: נדרשנו לנושא "המשל הזה" בעקבות שיר השירים רבה, המדרש המלווה את מגילת שיר השירים הנקראת בשבת זו, והסתפקנו במשלים מהתנ"ך. גם אותם ספק אם מיצינו וכל היועד אודות מדרשים נוספים בתנ"ך, אנא יודיענו. חז"ל נותנים את הכבוד והבכורה להמצאת המדרש לשלמה המלך, אך נראה שהם עצמם היו תלמידים-ממשיכים נאמנים שהגדילו במשלים משלהם, רובם טובבים סביב דמויות מלך ובן. בע"ה נזכה להשלים, ועד אז ראה דברינו [משלי חיות במדרש](#) בפרשת וישלח, שם גם המשל של ר' עקיבא על השועל והדגים, וכן דברינו [משל הפדגוג](#) בפרשת כי תשא. וראה המשל על האילן עם הפירות המתוקים בגמרא תענית ה ע"ב, משל החיגר והסומא בסנהדרין צא, משל הכרם שהחמיץ בשמות רבה מג ט ועוד ועוד. בניגוד למקרא, נראה שאי אפשר להקדיש דף אחד לנושא המשל במדרש, אלא דפים רבים ושונים, בהתאם לנושאים ולמוטיבים השונים. ובע"ה נזכה להוסיף ולהשלים את משלי המדרש.

²⁰ אבל הגפן לא מצליחה לצמוח והנשר הגדול השני הוא פרעה, מובס ע"י הנשר הגדול ממנו "ארך האבר מלא הנוצה" הוא נבוכדנצר. הגפן היא שארית פליטת יהודה שנשארה תחת מלכות צדקיהו לאחר גלות יהויכין, גלות המסגר והחרש בסוף בית ראשון, ולא הצליחה לשרוד. ראה סוף מלכים ב וכן פרקים מ-מד בירמיהו. עוד לפירוש משל הנשר ביחזקאל, ראה רד"ק על הפרק: "הנשר הוא משל לנבוכדנצר מלך בבל כי הנשר הוא מלך העופות ... בא אל הלבנון - הלבנון היא ארץ ישראל .. וצמרת הארז - הוא משל להר ציון שהוא בית המלוכה ... את ראש יניקותיו קטף - ... והוא משל ליהויכין ונער רך היה במלכו ... ויקח מזרע הארץ - זה משל לצדקיהו שהיה מזרע המלוכה וכו'". ראה פירושו בהרחבה שם.

²¹ צמרת הארז היא שארית הפליטה שגלתה לבבל ועתידה לחזור בשיבת ציון לארץ ולשוב להכות שורשים בארץ. ראה שוב פירוש רד"ק שם: "ולקחתי אני מצמרת הארז - מאותה צמרת הארז שנקטפה והוסרה ממקומה ... מראש יונקותיו רך אקטוף - ראש יונקותיו הוא יהויכין ... והרך הזה הוא זרובבל בן שאלתיאל בן יהויכין ... והיה לארז אדיר - כמו שהיה מתחילה ... ושכנו תחתיו - ישראל ישכנו בצלו". בכך הקדים יחזקאל את נביאי בית שני: חגי, זכריה ומלאכי (אבל נשאר בבבל והתנבא משם).

²² משל אצל הנביאים הוא חזיון או נבואה בהם נאמרים הדברים במפורש ולא משל-סיפור שצריך לפענח את הנמשל שלו. ראה "המשל הזה", כמטבע הלשון של שיר השירים רבה, בנבואת ישעיהו יד ד על בבל, יחזקאל פרק יב על החזון עצמו, פרק יח על שר עונשו ועוד. כאן, בדניאל, יש משל-חזון שהוא משל-סיפור אלגורי שיש לו נמשל. דניאל עצמו מתקשה שם לפענח את הנמשל, עד שגבריאל המלאך מסייע לו להבין שהאיל הוא מלכות פרס ואילו צפיר העזים הוא מלכות יוון. כל זה לא מנע מחז"ל ליצור משל על משל, בוויכוח הלכתי בבית המדרש בין ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי: "אמר רבי טרפון: ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה ... ועשה כרצונו והגדיל - זה עקיבא. ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב ... ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמוד לפניו ... ולא היה מציל מידו - זה יוסי הגלילי" (ספרי במדבר פרשת חקת פיסקא קכד).